

Jacques Chaplain

[NOTA O KSIĄŻCE:] EMMANUEL DESURVIRE, „KAROL EDMUND
CHOJECKI, POLSKI PATRIOTA, ODKRYWCA, ŻOŁNIERZ, DRAMATURG,
POWIEŚCIOPISARZ, PUBLICYSTA, BIBLIOTEKARZ...”

SŁOWA KLUCZOWE

Karol Edmund Chojecki (Charles Edmond); biografia; literatura polska XIX wieku; literatura francuska XIX wieku; Emmanuel Desurville; polonica zagraniczne; nota o książce; przekład

Po ukazaniu się w 2011 roku trzech tomów biografii materiałowej Karola Edmunda Chojeckiego (por. Chaplain 2013: 189–203), Autor, Emmanuel Desurville, kontynuował swoje encyklopedyczne przedsięwzięcie z jednakowym zapałem. W ten sposób w roku 2012 opublikowany został tom czwarty uzupełnień, a w roku 2013 całość prezentuje się pod postacią wydania drugiego, poprawionego i opatrzonego indeksami, przedstawiającego ponad 1800 stron korespondencji, dokumentów i artykułów z epoki oraz różnych omówień pióra Autora. Należy zaznaczyć, że 4 indeksy są udostępnione na stronach internetowych — z myślą o czytelnikach i bibliotekach będących w posiadaniu edycji pierwszej¹. Tom piąty uzupełnień, który w niczym nie ustępuje poprzednim pod względem objętości ani zawartości, powinien ukazać się pod koniec roku 2013 — wraz z Indekssem Ogólnym, zestawieniem zbiorczym not biograficznych 600 osobistości oraz tabelą porządkującą korpus blisko tysiąca listów według dat i nazwisk autorów².

Trzy pierwsze tomy przynoszą wiedzę biograficzną odpowiednio o trzech głównych okresach życia Karola Edmunda Chojeckiego: 1822–1856 (T. 1), 1857–1872 (T. 2) i 1873–1899 (T. 3). To ostatnie dzieło zawiera liczne przypisy odnośnie „Charles’a Edmonda widzianego z perspektywy XX wieku”. Każdy z dwóch tomów uzupełnień (T. 4 i T. 5) jest ułożony w trzy części odpowiadające przyjętemu wcześniej podziałowi. Autor w ten sposób mógł mieć pewność, że wiele odkryć, które poczynił w dalszej kolejności, znajdzie swoje miejsce i kontekst w spójnej całości.

Poniżej dają krótki przegląd najważniejszych treści zawartych w tomach od drugiego do piątego:

— w Tomie 2: Wystawa Powszechna [w Paryżu w 1867 roku], oblężenie Paryża [19 IX 1870 – 28 I 1871], perypetie towarzyszące powstawaniu *Panny La Quintinie* [1863; przeróbka sceniczna 1872, niewyst.] George Sand oraz wsparcie udzielone [Gustave’owi] Flaubertowi,

Joanna Rażny — dr, Katedra Oświecenia i Literatury Stosowanej, Instytut Filologii Polskiej, Wydział Filologiczny, Uniwersytet Łódzki, ul. Pomorska 171/173, 90-236 Łódź; e-mail: jsrazny@wp.pl

¹ Por. http://www.charles-edmond-chojecki.com/x_livre.htm [data ostatniej modyfikacji: 04.03.2014] (przyp. uzup. przez tłum.).

² T. 5: *Compléments* (Uzupełnienia), o którym tu mowa, ukazał się 6 grudnia 2013 (przyp. tłum.).

po śmierci jego przyjaciela Louis Bouilheta — jako autorowi słynnego pamfletowego *Listu do Władz Miasta Rouen* [powst. 1871, prwdr. „Le Temps” z 24 I 1872];

— w Tomie 3: zerwanie z księciem Napoleonem [Józefem Bonaparte] [1873], barwne postaci z grona bibliotekarzy w Pałacu Luksemburskim (i dymisja A[natole’a] France’a [właśc. François Thibaulta] [1 II 1890]), odejście na zawsze przyjaciela — Louis Blanka [1882], kampania [Georges’a] Clemenceau³, niepowodzenie *Drwalki* w Odeonie [1889], niedoszły pojedynek z [Henry] Becque’em [1894], śmierć Charles’a Edmonda [1899] oraz historiografia XX wieku (A[rtur] Chojecki, M[adeleine] Clemenceau-Jacquemaire, Z[ygmunt] Zaleski, Z[ygmunt] Markiewicz...);

— w Tomie 4: „kartki” z salonów, kulisy Odeonu, obiady u Brébanta⁴, 13 listów [Aleksandra] Hercena, uroki życia i sławne osobistości Meudon-Bellevue, wspomnienia o „Le Temps”, omówienie krytyczne 6 artykułów Markiewicza⁵;

— w Tomie 5: niepublikowane artykuły Charles’a Edmonda i Hercena w „La Voix du Peuple” [1852], koleje losów hrabiny Laury Czosnowskiej (antenatki Desurvière’a), kuzynka Maria Trębicka i przyjaciel Cyprian [Kamil] Norwid, *Marusia* [na podst. legendy Marko Wowczoka⁶, 1878] i P.J. Stahl [właśc. Pierre-Jules Hetzel] oraz — listy do księcia Napoleona, G[eorga] Herwegha, Hercena, C[arla] Vogta, Jeanne de Tourbey [właśc. Marie-Anne Detourbay], Juliette Adam, J[ózefa] I[gnacego] Kraszewskiego, L[eon]a Regulskiego, S[tefana] Buszczyńskiego (w większości tłumaczone z polskiego); ekspediowanie gości zaproszonych przez kedywa [Egiptu na uroczystość otwarcia Kanału Sueskiego w 1869 roku]; oblężenie Paryża w świetle relacji zięcia, kapitana [Edmonda] Bureau; trzecia irredenta polska [powstanie styczniowe 1863 roku]; ostatni artykuł Markiewicza o twórczości teatralnej [Chojeckiego]⁷ i rozmaite wyimki z korespondencji.

Pięć tomów dopełniają streszczenie i/lub recenzje wszystkich spośród 33 pozycji z francuskiej twórczości Karola Edmunda Chojeckiego, której część powieściowa (tytuły aż do tej pory w większości nie do odnalezienia w antykwariatach), została niedawno wznowiona przez Emmanuela Desurvière’a⁸. Będzie można w ten sposób zyskać wyobrażenie o zdumiewającym bogactwie jego powieści, które zapoczątkowało tradycję „powieści w odcinkach”, pretensjonalnej w stylu, lecz po to, by trzymać w napięciu i wzruszać z każdym kolejnym epizodem, co potrafiła tak znakomicie jego przyjaciółka George Sand.

Przełożyła z francuskiego i opracowała
Joanna Rażny

³ Mowa o wyborach do Zgromadzenia Ustawodawczego z października 1885 roku.

⁴ Do restauracji Paula Brébanta, przy bulwarze Poissonnière 32, od roku 1869 przenieśli się bywalcy dawnych obiadów literackich u Magny’ego.

⁵ Chodzi o następujące prace tegoż autora: *Charles Edmond voyageur et comparatiste oublié*. [W:] *Connaissances de l'étranger : mélanges offerts à la mémoire de Jean-Marie Carré*. Paris : Marcel Didier, 1964, s. 292–300; *Les relations de Charles Edmond avec Herzen et les émigrés (1849–1867)*. „Annali dell’Istituto Universitario Orientale. Szionę Slava” T. 7 (1964); *La servitude sans grandeur d’un écrivain bilingue (Ch. Edmond Chojecki)*. [W:] *Actes du VIe Congrès de l’Association Internationale de Littérature Comparée*. La Hague–Paris : Mouton 1966; *Charles Edmond Chojecki collaborateur de Sainte-Beuve*. [W:] *Mélanges de littérature comparée et de philologie offerts à Mieczysław Brahmmer*. Warszawa: PIW, 1967, s. 337–343; *Charles Edmond Chojecki intermédiaire entre le monde slave et la France*. „Canadian Slavonic Papers” Vol. 9, N° 1, 1967; *Flaubert et Charles Edmond, leur correspondance (1857–1877)*. Paris : Didier Érudition, 1967, ss. 15 lub *Charles Edmond Chojecki et son activité dans le camp des démocrates (1847–1899)*. „Acta Poloniae Historica” T. 37 (1978), s. 163–174.

⁶ Właśc. Maria Oleksandriwna Wilińska.

⁷ Mowa o artykule: *Francuska twórczość teatralna Edmunda Chojeckiego* w „Pamiętniku Teatralnym” (*Francuska* 1971: 223–238).

⁸ Dziesięć powieści Charles’a Edmonda, jak również zbiór trzech jego nowel zostały wznowione w wydaniu książkowym w 2013 roku; więcej por. na stronach internetowych.

BIBLIOGRAFIA

Chaplain Jacques [Rec.] (2013). *Emmanuel Desurvire, „Karol Edmund Chojecki, polski patriota, podróżnik, żołnierz, poeta, dramaturg, powieściopisarz, publicysta, bibliotekarz...”* Lulu. com, 3 tomy, grudzień 2011 – styczeń 2012, 1300 ss. Przełożyła z francuskiego, opracowała i opatrzyła przypisami Joanna Rażny. „Prace Polonistyczne” LXVIII, 2013. ISSN: 0079–4791. S. 189–203.

Desurvire Emmanuel (2013). *Charles Edmond Chojecki. Patriote polonais, explorateur, soldat, poète, dramaturge, romancier, journaliste, bibliothécaire...* T. 1–4. Seconde édition, corrigée et indexée. T. 5. Première édition, indexée. Saint-Escobille: Lulu. com. ISBN-13: 9781470977931, 9781470981259, 9781470981358, 9781291004281, 9781291100884.

Francuska twórczość teatralna Edmunda Chojeckiego. „Pamiętnik Teatralny” 1971, z. 2, s. 223–238. ISSN: 0031–0522.

Desurvire Emmanuel (2013). *Charles Edmond Chojecki. Patriote polonais, explorateur, soldat, poète, dramaturge, romancier, journaliste, bibliothécaire...* T. 1–4. Seconde édition, corrigée et indexée. T. 5. Première édition, indexée. Saint-Escobille: Lulu. com. ISBN-13: 9781470977931, 9781470981259, 9781470981358, 9781291004281, 9781291100884. *Les Index des Tomes I à V* [online] http://www.charles-edmond-chojecki.com/x_livre.htm [dernière modification: le 4 mars 2014].

Jacques Chaplain

[ANNOTATION ABOUT THE BOOK:] EMMANUEL DESURVIRE, 'KAROL EDMUND CHOJECKI, POLISH PATRIOT, EXPLORER, SOLDIER, POET, PLAYWRIGHT, NOVELIST, PUBLICIST, LIBRARIAN...'

(summary)

This text is a complement to the presented a year ago in the translation into Polish, Jacques Chaplain's review which is a fragmentary overview of the three volume monograph by a world-known physicist Emmanuel Desurvire, devoted to his ancestor, Karol Edmund Chojecki (1822–1899). Source materials, meticulously collected by the French biographer — family archives and other documents that were not printed before — enable us to get to know closely this Polish emigrant of the era of Romanticism, known in France under the pseudonym Charles Edmond, inter alia of the side of various, closer or further relationships with the representatives of French culture, science and politics of that time (such as Gustave Flaubert, Georges Sand, Louis Blanc or Georges Clemenceau), as well as his own creative achievements (in the fields of playwriting, dramaturgy, publicism and art of translation) and their twentieth-century reception. Desurvire's work — of impressive size and substantive content — has been currently published for the second time. The second edition, revised and bearing indices is completed with the two-volume supplement.

KEYWORDS

Karol Edmund Chojecki (Charles Edmond); biography, Polish literature of 19th Century; French literature of 19th Century; Emmanuel Desurvire; foreign polonica; annotation about the book; translation

Tłum. Joanna Włodarczyk-Bulska